

การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ

Participation of Local People in the Management of Cultural Tourism Activities: Community of Ban Khun Samut Chin, Samut Prakan

จิตตานันท์ มีทิศ¹/พัทธธีรา ผุดวงศ์²
Jitthanant Metis¹ / Phatthira Pudwong²

^{1,2}วิทยาลัยการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี ประเทศไทย

^{1,2}College of Tourism and Hospitality, Rangsit University, Pathum Thani, Thailand

Email: Jitthanant.m@rsu.ac.th¹, Email: Phatthira.pud@gmail.com²

(Received: March 18, 2021.; Revised: September 27, 2021; Accepted : October 29, 2021)

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อ 1) สำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน และ 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเลือกการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นระเบียบวิธีวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ประชากรกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประชาชนท้องถิ่น จำนวน 17 คน หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 6 คน และนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 15 คน รวมทั้งหมด 38 คน ผลการศึกษพบว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนประกอบไปด้วยวัฒนธรรม 3 กลุ่มหลัก คือ 1) ทรัพยากรทางโบราณคดี ได้แก่ วัดขุนสมุทรราช ศาลเจ้าพ่อหนุม่น้อยลอยชาย พิพิธภัณฑ์บ้านขุนสมุทรจีน 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การทำกะปิและกุ้งแห้ง และ 3) ศิลปวัฒนธรรมหรือทรัพยากรวัฒนธรรมที่แสดงออก ได้แก่ ศาสนา ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม และวิถีชีวิต ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน คือ “กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์” เป็นการท่องเที่ยวโดยรวมเอาวัฒนธรรมทุกอย่างของชุมชนผนวกเข้ากับการจัดการแบบโฮมสเตย์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามและประเมินผลงาน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน

Abstract

The objectives of the study were 1) to explore cultural resources for tourism at the community of Ban Khun Samut Chin and 2) to study the participation of local people in the management of cultural tourism activities at the community of Ban Khun Samut Chin. The data

was collected by qualitative research methodology. The semi-structured interview and participant observation are selected as tools. Moreover, the data is analyzed through content analysis. There are 38 informants including 17 local persons, 6 government officers, and 15 tourists. The results of the study reveal that cultural resources for tourism in the community of Ban Khun Samut Chin consist of 3 main cultures. First, archaeological resources include Wat Khun Samut Thawas, Shrine of Chao Pho Nook Noy Loy Chai, and Ban Khun Samut Chin Museum. Second, local wisdom is to make shrimp paste and fried shrimp. Third, art and culture or expressed cultural resources are religion, beliefs, tradition, and culture, including the way of life. The participation of local people in the management of cultural tourism activities at the community of Ban Khun Samut Chin is “the activity of homestay tourism”. It is tourism that combines all cultures from the community blended with homestay management through a participatory process of participation in decision-making, operations, benefits, and monitoring and evaluation.

Keywords: Local people participation, Tourism activities management, Cultural tourism
Ban khun samut chin community

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมและเติบโตอย่างรวดเร็วในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของกระแสการท่องเที่ยวส่งผลให้นักท่องเที่ยวนานาชาติมีค่านิยมและพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป คือ นักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้ความเป็นดั้งเดิม (Indigenusness) หรือความเป็นของแท้ (Authenticity) ของชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น ดังนั้นประเทศที่พัฒนาและกำลังพัฒนาจึงใช้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ยกตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวของประเทศออสเตรเลียที่ได้รับประโยชน์อย่างมากจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวออสเตรเลียและชาวต่างชาติจำนวนมากที่เข้ามาท่องเที่ยว เรียนรู้วัฒนธรรม และร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวอันก่อให้เกิดประสบการณ์ทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุดังกล่าวสถาบันวิจัยการท่องเที่ยวแห่งออสเตรเลีย (Tourism Research Australia; TRA) จึงได้กำหนดให้สมบัติทางวัฒนธรรมของประเทศเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหลักสำหรับการท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศ (Domestic tourism) และระหว่างประเทศ (International Tourism) และยังกำหนดให้การพัฒนาการตลาดทางวัฒนธรรมเป็นเป้าประสงค์ของแผนแม่บทการท่องเที่ยว 2020 (Cooperative Research Centre, 2008: 6-8; นุชนารถ รัตนสูงค์ชัย, 2554: 33) ส่วนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยนั้น ได้เริ่มมีการพัฒนามาตั้งแต่ปี พ.ศ.2523 โดยมรดกทางวัฒนธรรมได้ถูกนำมาใช้เป็นผลิตภัณฑ์และจุดขายทางการท่องเที่ยวของประเทศ อาทิ พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี (พ.ศ.2525) พระราชพิธีเฉลิมพระชนมายุครบ 60 พรรษา (พ.ศ.2530) และปีแห่งศิลปะและหัตถกรรมไทย (พ.ศ.2539) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทยและดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ (Peleggi, 1996: 435)

ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นผลิตภัณฑ์ในการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทย และยังมีบทบาทในการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมของประเทศให้เป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดกระแสการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภายในประเทศเช่นเดียวกับชุมชน

หมู่บ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ความเชื่อ และมีความโดดเด่นในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิม ชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนมีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 300 ปี และเชื่อกันว่าเป็นชุมชนของชาวจีนเมื่อครั้งมีการอพยพเข้ามาทำการค้าขายกับอาณาจักรสยามประเทศโดยการเดินทางมากับเรือสำเภา เมื่อสืบค้นตามต้นตระกูลจีนของประชาชนในท้องถิ่น ชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนจะเห็นได้ว่าภาษาพูดมีสำเนียงของภาษาจีนปะปนอยู่ด้วยประกอบกับขนบธรรมเนียมประเพณีจีนที่ยังคงอยู่ และในปัจจุบันชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้ความสนใจและเข้ามาท่องเที่ยวกันเป็นจำนวนมาก ตลอดจนยังมีสถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนที่หลากหลาย (นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย, 2554: 34; William, 2005: 52-67)

อย่างไรก็ตามเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามา ประชาชนในท้องถิ่นชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนต้องมีการตื่นตัวและรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน เพราะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจากภายนอกที่เข้ามาทำให้เกิดความสำคัญแต่ปัจจัยที่เป็นตัวเงินมากกว่าการอนุรักษ์ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่คู่ควรกับชุมชนท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาจถูกลดทอนคุณค่าลงจากการส่งเสริมอุตสาหกรรมธุรกิจท่องเที่ยวที่ขาดความตระหนักถึงผลกระทบเชิงลบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คุณค่าของสถานที่ท่องเที่ยวสูญหาย ชุมชนซึ่งมีวิถีชีวิตในการดำรงอยู่ได้รับผลกระทบ และสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง (Arcranon, et.al., 2000; วิภาดา มุกดา, 2556) ฉะนั้นการส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในชุมชน ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญและสามารถป้องกันการเกิดผลกระทบเชิงลบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างมาก เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่นและมีศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา และความเชื่อของตนเอง อันก่อให้เกิดความตระหนักและห่วงหาพันวัฒนธรรมของตนมากกว่าผู้อื่น รวมทั้งยังใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ ภายในชุมชนท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวอยู่แล้ว จึงสามารถนำเอาสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่มาพัฒนาและประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวและเป็นการสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นอีกด้วย

ฉะนั้นจากเหตุผลในข้างต้นทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาในประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ เนื่องจากชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน เป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรม อันประกอบไปด้วยสถานที่ทางศาสนา ความเชื่อ วัตถุโบราณ พิพิธภัณฑสถาน ภาษา ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นทรัพยากรที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวภายในชุมชนในเชิงวัฒนธรรม ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวในปัจจุบัน และส่งผลต่อชุมชน คือ ประชาชนในท้องถิ่นเกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น และการฟื้นฟูสิ่งก่อสร้างทางโบราณคดีและวัฒนธรรมภายในชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเนื้อหาเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่อง “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ทำให้สามารถวิเคราะห์และจำแนกประเด็นของขอบเขตเนื้อหาออกเป็น 2 กลุ่มเนื้อหาหลักได้ดังนี้

- 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน
- 2) การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน

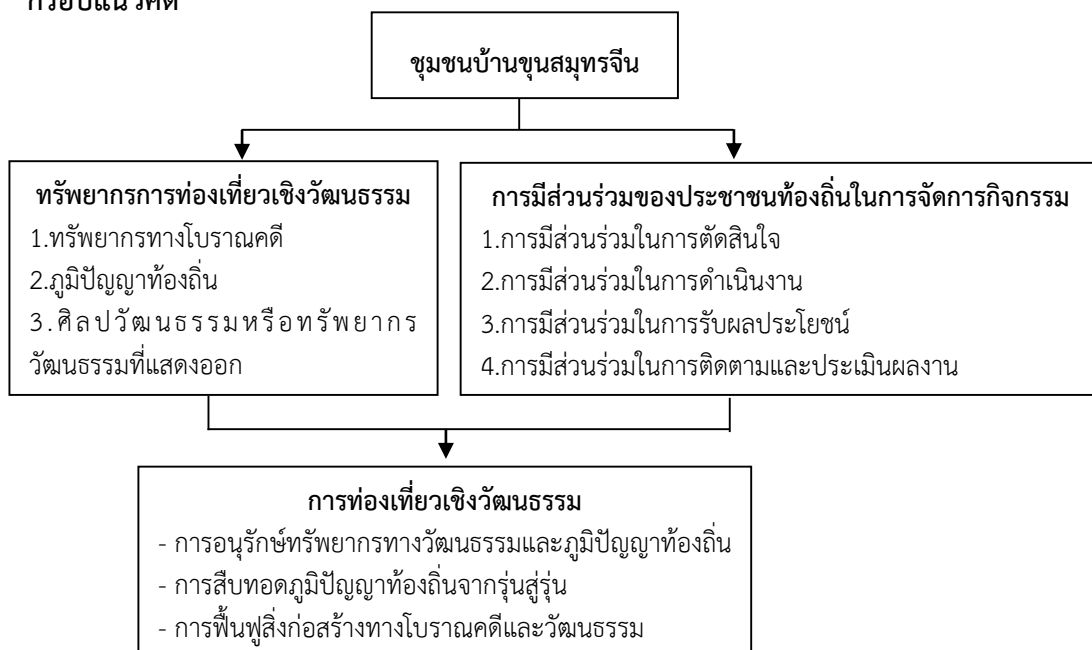
2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้ศึกษามุ่งเฉพาะกลุ่มพื้นที่ชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ เนื่องจากชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและมีความโดดเด่นในวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความเชื่อ ตลอดจนยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในชุมชน

3. ขอบเขตด้านประชากร

ผู้ศึกษาได้เลือกกลุ่มประชากรที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจง โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ประชาชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และนักท่องเที่ยวชาวไทย

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง** การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประเด็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า งานวิจัยมีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างอยู่ที่จำนวน 20-50 คน หรือทำการสัมภาษณ์จนกว่าข้อมูลจะซ้ำ ดังนั้นจึงทำให้ผู้ศึกษาได้กำหนดประชากรกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มแรก ประชาชนท้องถิ่น ประกอบไปด้วย ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน 1 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 1 คน และชาวบ้านทั่วไป 15 คน รวมทั้งหมดจำนวน 17 คน

กลุ่มที่สอง หน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลแหลมฟ้าผ่า 2 คน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดสมุทรปราการ 2 คน และเจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรปราการ 2 คน รวมทั้งหมดจำนวน 6 คน

กลุ่มสุดท้าย นักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 15 คน

2. **เครื่องมือในการวิจัย** ผู้วิจัยได้เลือกการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) เป็นเครื่องมือหลักในการวิจัย เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ต้องมีความยืดหยุ่นของประเด็นและเวลา ดังนั้นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจึงเป็นการสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดโครงสร้างแนวคำถามของประเด็นการศึกษาหลักมาแล้วอย่างชัดเจน และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นการเก็บข้อมูลซ้ำเพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้ (สุภางค์ จันทวนิช, 2549: 45)

3. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** มีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลวิชาการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นการศึกษา เช่น เอกสารวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และส่วนที่สอง การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นการดำเนินการโดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในข้างต้น และทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วมร่วมด้วยขณะทำการสัมภาษณ์ในแหล่งพื้นที่ชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการด้วยการตรวจเช็ครายการ (Checklist) การสังเกตทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้มากที่สุด (สมชาย วรภิเษมสกุล, 2553)

4. **การวิเคราะห์ข้อมูล** ผู้ศึกษาได้กำหนดการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ทั้งหมด โดยแยกให้เห็นถึงส่วนประกอบและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของข้อมูลการศึกษาอย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีการจัดกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และเอกสาร แยกออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ตามขอบเขตเนื้อหาที่ได้กำหนดเอาไว้ในข้างต้น (วัชรินทร์ อินทพรหม, 2562; โยธิน แสงวดี, 2558)

สรุปผลการวิจัย

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จากการสำรวจพบว่า ทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนนั้น มีความหลากหลายและสามารถจำแนกประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรมได้ 3 กลุ่มหลัก

ได้แก่ ทรัพยากรทางโบราณคดี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรมหรือทรัพยากรวัฒนธรรมที่แสดงออก
ดังผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนในตารางที่ 1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน

ทรัพยากรทางวัฒนธรรม	มี	ไม่มี	ไม่ทราบ
1.ทรัพยากรทางโบราณคดี (Archaeological Resources)			
วัด	✓		
ศาลเจ้า	✓		
วัตถุโบราณ	✓		
พิพิธภัณฑ์	✓		
2.ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Homegrown/Indigenous Wisdom)			
การทำกะปิ	✓		
การทำกุ้งแห้ง	✓		
3.ศิลปวัฒนธรรมหรือทรัพยากรวัฒนธรรมที่แสดงออก (Expressive Culture)			
ศาสนา	✓		
ความเชื่อ	✓		
ประเพณี	✓		
วิถีชีวิต	✓		

ที่มา: (คณะผู้วิจัยพัฒนามาจากแนวคิดของสายันต์ ไพเราะญัตร์, 2550)

1.1 ทรัพยากรทางโบราณคดี (Archaeological resources)

1.1.1 วัดขุนสมุทรราช ปัจจุบันวัดขุนสมุทรราชเป็นเกาะที่ตั้งอยู่ริมชายฝั่งทะเลโดยมีน้ำล้อมรอบ
เนื่องจากปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งและน้ำทะเลหนุนสูงมีเพียงสะพานปูนที่ทอดยาวเป็นทางเดินเชื่อมต่อระหว่าง
ชุมชนกับวัด นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์มีประชาชนในท้องถิ่นได้กล่าวเกี่ยวกับวัดขุนสมุทรราช ไว้ว่า “วิหาร
ของวัดสร้างโดยหมอมุมิปัญญาโบราณ ประตุน้ำต่างของโบสถ์เป็นไม้สักทุกบาน ส่วนบานประตูหลักกลดลาย
เรื่องราวของเจ้าชายสิทธัตถะพบเทวทูตทั้งสี่” ถือเป็นงานประติมากรรมที่ผู้เจ้าหลักชิ้นงานนั้นตั้งใจสร้างผลงาน
ด้วยศิลปะแบบชาวบ้านที่ประณีตสวยงาม และมีพระพุทธรูปประดิษฐานภายในวิหาร 1 องค์ ได้แก่ พระประธาน
และพระพุทธรูปทองเหลืองแบบชาวบ้านไม้แต่งผิวไม่มีการลงรักปิดทอง

1.1.2 ศาลเจ้าพ่อหนุมน้อยลอยชาย เป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและเคารพนับถือของคนใน
ชุมชน เดิมเป็นศาลเล็ก ๆ หลังจากจากตั้งอยู่ริมฝั่งทะเล ต่อมาได้ย้ายเข้ามาตั้งในหมู่บ้านในลักษณะรูปทรงแบบ
ศาลาจีนหรือเก๋งจีน ตามตำนานเล่าว่า “เจ้าพ่อหนุมน้อยลอยชาย” เป็นไม้แกะจำหลักรูปเด็กจีนไว้แกะ 2 ข้าง
เดิมชาวประมงได้ไปจับปลาในทะเลพบไม้แกะจำหลักรูปเด็กนี้ติดอวนทุกครั้ง สุดท้ายจึงได้นำไม้แกะจำหลักนั้น
ไปเก็บไว้ที่ศาลเจ้าริมฝั่งทะเลที่เรียกว่าศาลเจ้าพ่อหนุมน้อยลอยชายในปัจจุบัน

1.1.3 พิพิธภัณฑ์บ้านขุนสมุทรจีน จากการสัมภาษณ์ประชาชนในท้องถิ่นกล่าวเล่า “วิกฤตน้ำกัดเซาะ
ชายฝั่งทำให้ชาวบ้านพบเศษซากวัตถุโบราณบริเวณป่าชายเลนเป็นจำนวนมาก อาทิ ถ้วย ขามกระเบื้อง ไห ซาก
เตาเผาโบราณ เครื่องใช้เครื่องประดับ และเงินตราสมัยโบราณ” รวมทั้งยังพบโครงกระดูกจากชุมชนเก่าแก่ใน

บริเวณใกล้เคียง ปัจจุบันวัตถุดังกล่าวได้เก็บรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลรักษา

1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Homegrown/Indigenous Wisdom)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน คือ การทำกะปิ และกุ้งแห้ง เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเกี่ยวเนื่องกับการทำประมง ดังนั้นวัตถุดิบหรือสิ่งที่หามาได้โดยส่วนใหญ่จะเป็นสัตว์น้ำจากทะเล ซึ่งจากผลการสัมภาษณ์ประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว พบว่า “บางครั้งครอบครัวก็นำวัตถุดิบจากการทำอาหารที่มีอยู่มาแปรรูปทำเป็นภูมิปัญญาการถนอมอาหารเพื่อให้สามารถเก็บอาหารไว้กินได้นานมากยิ่งขึ้น” เช่น ทำกะปิ และกุ้งแห้ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มกันของชาวประมงในพื้นที่ โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า “บ้านทำกะปิ”

1.3 ศิลปวัฒนธรรมหรือทรัพยากรวัฒนธรรมที่แสดงออก (Expressive Culture)

1.3.1 ศาสนา พบว่าโดยส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนนับถือศาสนาพุทธ เนื่องจากสมัยก่อนชุมชนบางส่วนปลูกบ้านเรือนอยู่ข้างวัดขุนสมุทรทราวาส วัดจึงเป็นศูนย์กลางและศูนย์รวมของคนในชุมชน เช่น การจัดกิจกรรม การประชุม และการเล่นหมากรูกของคนในชุมชน เป็นต้น (วุฒิชัย ศรีประเสริฐกุล, 2553)

1.3.2 ความเชื่อ ประชาชนท้องถิ่นในชุมชนมีความเชื่อเกี่ยวกับการขอพรจากศาลเจ้าพ่อหนุ่ยน้อยลอยชาย เนื่องจากเป็นสถานที่ที่คนในชุมชนนับถือและเคารพมาก ส่วนใหญ่จะขอพรเกี่ยวกับการทำมาหากินโดยสุจริตไม่ใช่เรื่องของการพนัน หวย และสลากกินแบ่งหรือลาภ เพราะเชื่อว่าส่งผลทำให้ประสบความสำเร็จอย่างดีในอาชีพ สำหรับสิ่งของที่นิยมจัดมาถวายสักการหรือแก้บนจะเป็น ประทัด ว้าว ผลไม้ หรือของเล่นเด็ก เป็นต้น

1.3.3 ประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐและประชาชนในท้องถิ่น พบว่า “ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ประกอบไปด้วย 3 ประเพณีหลัก ได้แก่ งานประจำปี งานทอดกฐินสามัคคีของวัดขุนสมุทรทราวาส และงานทอดผ้าป่าสามัคคี” ดังนี้

1) งานประจำปี คือ งานศาลเจ้าพ่อหนุ่ยน้อยลอยชาย จัดในช่วงปลายเดือนธันวาคมหรือต้นเดือนมกราคม เป็นงานที่ทำให้คนที่เคยอยู่ในชุมชนกลับมาร่วมงานและคนหมู่บ้านใกล้เคียงมาร่วมงานด้วยความศรัทธา

2) งานทอดกฐินสามัคคีของวัดขุนสมุทรทราวาส จะจัดขึ้นทุกปีเพื่อนำปัจจัยส่วนหนึ่งมาบูรณะวัดและเสริมสร้างแนวกำแพงหินเพื่อป้องกันคลื่นและลดการกัดเซาะแนวชายฝั่งบริเวณรอบวัด

3) งานทอดผ้าป่าสามัคคีจะจัดในช่วงเดือนเดียวกันกับงานประจำปีของชุมชน เนื่องจากเป็นงานที่มีความสอดคล้องกัน

1.3.4 วิถีชีวิตของคนในชุมชนขุนสมุทรจีนจะมีความเกี่ยวเนื่องกับการทำประมง ในอดีตการออกหาปลาของคนในสมัยโบราณจะใช้เรือที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ เนื่องจากต้องออกทะเลไกลเพื่อไปหาปลา ในการออกทะเลจะต้องสังเกตลักษณะภูมิอากาศ คลื่นลม และช่วงเวลาที่เหมาะสมด้วย ซึ่งวิธีต่าง ๆ นั้นก็สืบทอดทอดมาจากบรรพบุรุษรุ่นต่อรุ่น เมื่อหามาได้ก็จะนำไปแปรรูปหรือขายทอดตลาดเพื่อหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน คือ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่รวมเอาวัฒนธรรมทุกอย่างของชุมชนผนวกเข้ากับการจัดการแบบโฮมสเตย์ และประชาชนท้องถิ่นในชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนนั้น

ต้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ และจะต้องประกอบไปด้วยหลักการ 4 ประการ ดังนี้ 1) การตัดสินใจ 2) การดำเนินงาน 3) การรับผลประโยชน์ และ 4) การประเมินผล ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประชาชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการให้บริการนักท่องเที่ยว โดยการจัดตั้งชมรมโฮมสเตย์บ้านขุนสมุทรจีนขึ้นมา ซึ่งการจัดตั้งชมรมดังกล่าวเป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านที่ให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว และมีการบริหารจัดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อการบริหารการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนในการบริการนักท่องเที่ยว นอกจากกลุ่มโฮมสเตย์แล้ว ภายในชุมชนยังมีกลุ่มเรือรับจ้าง กลุ่มทำกะปิ และกลุ่มชาวประมงที่ยินดีต้อนรับและให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนด้วยการทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ การถ่ายทอดเรื่องราว และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางการท่องเที่ยว และวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างประชาชนท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โฮมสเตย์เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว โดยตัวโฮมสเตย์นั้นสร้างมาจากวัสดุที่หาได้จากท้องถิ่นมีลักษณะเป็นกระท่อมไม้ไผ่ หลังคามุงจาก ซึ่งมีการออกแบบโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทำให้ตัวบ้านมีความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชน นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถร่วมมือกับประชาชนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกันตามหลักแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม มีปฏิสัมพันธ์ให้เกิดการเชื่อมโยง และเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยการลงใช้ชีวิตแบบชาวบ้านขุนสมุทรจีนและการลงมือปฏิบัติจริง เช่น การทำกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในชุมชน การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตภายในชุมชน พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ไหว้พระขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการใช้ชีวิตร่วมกับประชาชนท้องถิ่น เป็นต้น

3) การรับผลประโยชน์ การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนจะประกอบไปด้วย 1 กิจกรรม โดยแยกเป็นโฮมสเตย์ของชุมชน 3 หลัง และโฮมสเตย์ของเอกชน 12 หลัง รวมทั้งสิ้นในชุมชนจะมีโฮมสเตย์ไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว 15 หลัง ซึ่งรายได้จากโฮมสเตย์นั้นไม่เป็นที่แน่นอนเนื่องจากส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักเดินทางเข้าพักในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือช่วงวันหยุดนักขัตฤกษ์ ดังนั้นรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ส่วนใหญ่จะถูกนำไปเก็บออมเพื่อเป็นเงินทุนในการพัฒนาชุมชน และการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป อาทิ การทำเชือกกันชายฝั่ง เนื่องจากชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน แผ่นดินแนวชายฝั่งถูกน้ำกัดเซาะหายทุกปี ๆ ทำให้พื้นที่ภายในชุมชนหายไป ชาวบ้านจึงนำเงินทุนส่วนนี้มาบำรุงดูแลเพื่อรักษาแผ่นดินที่เหลือเอาไว้ นอกจากนี้ยังนำเงินบางส่วนไปบำรุงฟื้นฟูศาลเจ้าพ่อลอยชาย และพิพิธภัณฑสถานของชุมชน เป็นต้น

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนต้องสำรวจทรัพยากรทางการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเองก่อนเพื่อประเมินศักยภาพความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบในการจัดการดังนี้ 1) ความพร้อมด้านกายภาพ 2) ความพร้อมด้านการบริหารจัดการ 3) ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในมิติวัฒนธรรม และ 4) การตลาดการท่องเที่ยว เพื่อป้องกันการเกิดผลกระทบเชิงลบต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนสามารถจำแนกประเภทของทรัพยากรได้ 3 กลุ่มหลักตามนิยามของสายันต์ ไพเราะจูจิตร (2550: 13-14) ได้แก่ ทรัพยากรทางโบราณคดี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรมหรือทรัพยากรวัฒนธรรมที่แสดงออก เนื่องจากชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนมีทรัพยากรที่เป็นมรดกและทรัพยากรวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาเพื่อต่อยอดทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสามารถพบเห็น หรือ

ศึกษาได้ ซึ่งในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นจะมีความแตกต่างกันออกไปตามประเภทและปัญหาที่พบเจอ ดังนี้

1. **ทรัพยากรทางโบราณคดี (Archaeological resources)** เมื่อในอดีตวัดขุนสมุทรจีนมีเนื้อที่กว่า 100 ไร่ แต่ด้วยปัญหาน้ำกัดเซาะชายฝั่งทำให้พื้นที่ของวัดในปัจจุบันเหลือเพียง 5-6 ไร่เท่านั้น ปัญหานี้ทำให้ชาวบ้านต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกันบำรุงรักษาและแก้ไขปัญหานี้เพื่ออนุรักษ์วัดเอาไว้ เนื่องจากเป็นทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชน ดังนั้นชาวบ้านจึงหาวิธีแก้ไขปัญหาน้ำกัดเซาะชายฝั่งด้วยการสร้างเขื่อนดินเขื่อนจากหิน และแนวเขื่อนไม้ไผ่ เป็นต้น แนวคิดและวิธีการแก้ปัญหานี้ได้จากการเรียนรู้และทดลองปฏิบัติจริงโดยการนำวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน ภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่ไม่สามารถที่เกิดจากการลองผิดลองถูกจนทำให้รู้ว่าต้องจัดการแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร ส่วนศาลเจ้าพ่อหนุม่น้อยลอยชาย และพิพิธภัณฑสถานชุมชนสมุทรจีน ก็ยังมีการฟื้นฟูและบูรณะอย่างต่อเนื่องเพื่อไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมและเป็นการอนุรักษ์เอาไว้ให้กับชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวและการศึกษาเชิงวัฒนธรรมสืบต่อไป

2. **ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Homegrown/Indigenous wisdom)** ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอีกหนึ่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่พบเจอปัญหาในเรื่องของน้ำกัดเซาะชายฝั่งเช่นเดียวกับทรัพยากรทางโบราณคดี เนื่องจากสาเหตุหลักได้รับผลมาจากธรรมชาติและภูมิศาสตร์ของชายฝั่งเป็นปัญหาที่ยากต่อการควบคุมของคนในชุมชน ส่วนปัญหาลองลงมามีผู้คนในชุมชนเคยกล่าวไว้ว่าเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่าและทำบ่อเลี้ยงกุ้ง ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีมูลความจริงเพียงบางส่วนเท่านั้น การตัดไม้ในพื้นที่นั้นเป็นการใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านซึ่งตกทอดมาจากบรรพบุรุษที่ได้สอนต่อกันมา คือ การทำไร่หมุนเวียน แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ได้มีการแก้ไขด้วยการปลูกต้นไม้เหล่านั้นขึ้นมาใหม่เพื่อเป็นการทดแทนต้นไม้ที่ถูกตัดไป ส่วนการทำนาเกลือส่วนใหญ่จะเป็นของนายทุน เนื่องจากชาวบ้านไม่มีพื้นที่ทำกิน ซึ่งชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปจัดการหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการได้ ปัจจุบันนี้ในเขตพื้นที่ของชุมชนขุนสมุทรจีนไม่มีแล้วเนื่องจากพื้นที่ถูกกัดเซาะไปจนหมด แต่อย่างไรก็ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับอาหารของชุมชน ได้แก่ การทำกะปิ และกุ้งแห้ง ยังมีชาวบ้านสืบทอดและทำกันอยู่เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน แต่ยังคงขาดการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนอย่างต่อเนื่อง

3. **ศิลปวัฒนธรรมหรือทรัพยากรวัฒนธรรมที่แสดงออก (Expressive culture)** ปัญหาน้ำกัดเซาะชายฝั่ง ส่งผลทำให้ชาวบ้านชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนได้มีการอพยพออกนอกพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ภายในชุมชนสูญหายและคลื่นลมทำลายทรัพย์สินบางส่วน ซึ่งการควบคุมดูแลยังมีความลำบาก จึงทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพและยุคสมัย แต่ยังคงมีความเชื่อและนับถือศาสนาพุทธดั้งเดิมอยู่ตามประเพณีหลักของชุมชนที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวัด ส่วนภาษาที่ใช้กันก็คือภาษาไทยยังคงมีถิ่นอายุของสำเนียงจีนปะปนอยู่

อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวของชุมชนถึงแม้จะมีการจัดการการท่องเที่ยวเป็นไปตามหลักการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกรมการท่องเที่ยว (กรมการท่องเที่ยว, 2560) และมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ปัจจุบันนี้ชุมชนยังไม่มีกำหนดรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์หรือชัดเจน และผลิตภัณฑ์ชุมชนยังไม่สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชน เนื่องจากชาวบ้านเน้นผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก ดังนั้นผลลัพธ์คือ ชุมชนฐานยังไม่เกิดแข็งแรงเท่าที่ควร และในขณะเดียวกันการสร้างเส้นทางเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการพัฒนา ฉะนั้นจึงมีความต้องการให้คนในชุมชนร่วมมือกับผู้ใหญ่บ้านในเรื่องพัฒนาชุมชนในทุกด้านและอาจต้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นจากการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนทั้ง 3 ประเภทในข้างต้น การผนวกทรัพยากรทางวัฒนธรรมเข้ากับการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีอยู่จึงจำเป็นต้องมีการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนขึ้นมาในรูปแบบของโฮมสเตย์ เพื่อเป็นการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในชุมชนเข้าด้วยกัน รวมทั้งยังเป็นช่องทางในการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นภายในชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเต็มที่ตามหลักแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นของ อีระพงษ์ แก้วหาญ (2543: 149-163) ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล ดังแนวทางการเสริมสร้างประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต่อไปนี้

1. ควรมีการจัดตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการรวมกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานด้วยกัน เช่น กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มทำกะปิ และกลุ่มชาวประมง โดยการบริหารจัดการด้วยชุมชนเป็นฐานหลักในการพัฒนา เพื่อเป็นการสร้างรากฐานให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้
2. ชมรมต้องมีส่วนร่วมในวางแผนโครงสร้างและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมชัดเจน เช่น การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นต้น เพื่อกำหนดทิศทางการทำงานและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน
3. มีการกำหนดหน้าที่และการรับผิดชอบในแต่ละฝ่ายที่ชัดเจน
4. มีการจัดการประชุมปรับโครงสร้างและหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ มาช่วยพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน
5. ต้องให้สมาชิกในชมรมมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและมีส่วนร่วมในการประเมินผลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นต้องได้รับการแบ่งผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม
6. ชมรมต้องมีรายชื่อและหลักฐานการลงทะเบียนเป็นสมาชิกที่ชัดเจนและมีการปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

การจัดตั้งชมรมนั้นก็เพื่อป้องกันหรือลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อวัฒนธรรมภายในชุมชน คือ เกิดการสูญเสียความเป็นตัวของตัวเองเพื่อแลกกับผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยวมากกว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมเอาไว้ ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีอาจสูญหายไปได้ เนื่องจากการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและนำไปสู่ความขัดแย้งด้านความคิดภายในชุมชนด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

1.1 กิจกรรมทางการท่องเที่ยวควรมีการพัฒนาให้มีความหลากหลายมากขึ้น เนื่องจากกิจกรรมที่มีอยู่ยังขาดความแตกต่างและเป็นเอกลักษณ์ ควรเสริมสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันเข้าไปด้วย เช่น การให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมประกอบอาหารจากวัตถุดิบที่หามาได้ เป็นต้น

1.2 หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์และวิถีชีวิตชุมชนผ่านผลิตภัณฑ์ชุมชน เนื่องจากผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญที่ต้องมีการพัฒนาควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวภายในพื้นที่

1.3 ชุมชนควรจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมให้แก่คนในชุมชน เพื่อเน้นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและป้องกันการเกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาในประเด็นการกำหนดแนวทางหรือนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการนำเอานวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาช่วยในการส่งเสริมและสนับสนุนในกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ หรือชุมชน

2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความพร้อมของคนในพื้นที่ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ และการพัฒนาบุคลากรภายในชุมชนต่อการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการต่อยอดและพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2560). คู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2543). กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ประชาคม ประชาสังคม. ขอนแก่น:

โครงการจัดตั้งมูลนิธิเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชมรมนักวิชาการสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

นุชนารถ รัตนสูงค์ชัย. (2554). กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. วารสารมนุษยศาสตร์, 18(1): 31-50.

โยธิน แสงดี. (2558). Content Analysis. สืบค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2558, จาก <https://www.spu.ac.th/research/files/>.

วัชรินทร์ อินทรพรหม. (2562). การวิเคราะห์และการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 10(2): 314-333.

วิภาดา มุกดา. (2556). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

วุฒิชัย ศรีประเสริฐกุล. (2553). ผลกระทบของการกีดขวางชายฝั่งทะเลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนกรณีศึกษา ชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมชาย วรกิจเกษมสกุล. (2553). ระเบียบวิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. อุดรธานี: อักษรศิลป์การพิมพ์.

สายันต์ ไพเราะญติตร. (2544). รายงานการศึกษาวิจัย โครงการวิจัยและพัฒนาแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาตลอดชีวิต: กรณีศึกษานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและพื้นที่ใกล้เคียง. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

สุภางค์ จันทวานิช. (2549). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Arcanon, P., et al. (2000). Trekking tours: Impact on the environment and local people. Bangkok: Thailand Research Fund.

-
- Cooperative Research Center for Sustainable Tourism. (2008). **Culture and heritage tourism: A growing and evolving industry in Australia**. Retrieved March 5, 2015, from http://www.sustainabletourisonline.com/awms/Upload/Resource/CRC%208012%20Culture%20and%20Heritage%20bk_LoRes.pdf.
- Peleggi, M. (1996). National heritage and global tourism in Thailand. **Annals of Tourism Research**, 23(2): 432–448.
- William. G. (2005). **สังคมจีนในไทย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.